

הקדמה

אלא, שכתבו האחרונים, שעל פי הזוהר, פרשת חקת, אין מנוח לנשמת המת אלא בחליצה, ולכן מצוה לחלוץ.

הוסיף החתם סופר, שגם לפי הזוהר אין מצות החליצה מצוה חיובית, אלא שיש לקיימה מצד מצות חסד עם המת, אך אין לכפות על קיומה כמו שכופים על מצוות חיוביות.

אך הים של שלמה [פרק ז סוף סימן י"ח] כתב שכופים את היבם והיבמה לקיים את מצות החליצה.

האם החליצה היא קנין או פטור?

בירושלמי יש מחלוקת אמוראים, האם החליצה היא מעשה פטור בעלמא, או שהחליצה נחשבת כקנין, כאילו קנאה היבם תחילה, ופטור אותה בחליצה ירושלמי פרק ג הלכה א', והובא ברשב"א יבמות כז א'.

ההוכיח הירושלמי שאין החליצה נחשבת קנין, מזה שכהן גדול חולץ לאלמנה.

ואם נאמר שהחליצה היא גם קנין, כיצד מותר לכהן גדול לקנות לו אלמנה?

אך לשון הרשב"א בביאור הסוגיה בדף י ב [בקונטרס אחרון], מורה, שהאשה הנחלצת נחשבת כאשה העולה להתניבם.

ולכן, משחלץ לה פקע איסור אשת אח כלפי החולץ, ומעתה היא נחשבת כלפיו כ"אשת אח במקום מצוה", והיא מותרת לו [מצד ערוה של אשת אח] כמו שהיה מייבם אותה, אלא שאסורה לו באיסור "כיון שלא בנה שוב לא יבנה!"

הנכבד הזה, הנהיגו זאת לפנינו בישראל, לעשות המעשה הזה [של יבום על ידי בני משפחת המת] בכל יורשי הנחלה של המת, באותם קרובים שאין בהם איסור של "שאר".

ב. מכמה לשונות של הראשונים משמע שעיקר המצוה היא להקים לאחיו זרע, ובכך יקום שמו בישראל [עיין ריטב"א יבמות כ ב, ועיין ברמב"ן שם, שלכן אינו מקיים מצות יבום אלא בביאה הראויה להקמת זרע!].

ואילו מדברי ראשונים אחרים משמע, שעיקר המצוה היא בכך שהיבם לוקח את היבמה לאשה, ובכך הוא מקים לו שם, ולא בהולדת זרע שיתייחס על שמו [עיין ספר המצוות לרמב"ם מצוה רט"ז, ובחינוך מצוה תקצ"ח].

ולפי זה עיקר המצוה הוא בקנין שקונה היבם את יבמתו, לאשה [עיין בדברי האחרונים, הברכת שמואל סימן ב', ובאפיקי ים ח"א – ז, ח"ב – לה].

וצדדו האחרונים, שאם יבוא עליה היבם בלי לקנותה לאשה [כגון בלא עדים], הוא לא יקיים מצות יבום, והיא צריכה חליצה כדי להיות מותרת לשוק [חזון איש קל ו].

חליצה

האחרונים דנו בשאלה האם מצות חליצה היא מצוה חיובית או קיומית, ונפקא מינה במקום שהיבם והיבמה אינם מעוניינים בחליצה [בית שמואל סימן קס"ח ס"ק ט', ונחלת שבעה כב ב, ושור"ת חת"ס אהע"ז ב סימן פה ועין יצחק ב סב, שדימה זאת לשחיטה, שאינה מצוה חיובית].